

Politické působení je od křesťanství neoddělitelné

Křesťané jsou zároveň občany, a k občanským povinnostem náleží politická angažovanost

Křesťanská politika neexistuje, podobně jako neexistuje křesťanská věda či umění, řekl filozof Ladislav Hejdánek v hlavním referátu semináře, který se konal tento týden v budově Senátu. Seminář na téma Křesťanství v politice a politika v křesťanství, do něhož svými koreferáty přispěli i profesori Tomáš Halík a Jakub Trojan, se uskutečnil z iniciativy sociálnědemokratických senátorů Ivana Havlíčka a Karla Flosse. Příspěvek Ladislava Hejdánka otiskujeme právě dnes.

POLIS (a tedy také „politika“), která má (nejen etymologicky) svůj základ a opětovný zdroj obnovování v agoře (což není „tržiště“ v dnešním postmoderním smyslu), je nepochybně vynálezem řeckým. První křesťané se setkali s tímto vynálezem až v době jistého duchovního a myšlenkového úpadku a zároveň jisté značně perspektivní proměny původní řecké POLIS v římskou MEGAPOLIS, resp. v době již ustavené mocné říše v politickou instituci nových dimenzí, totiž republiku (a později císařství), která se stala odkazem Říma Evropě a po mnoha staletích i mimoevropským zemím a i civilizacím této planety. Křesťanské „církve“, tj. sbory jakožto místní společenství, neměly původně ani politický charakter, ani politické cíle. Důvody, proč křesťané byli ze strany Říma považováni za destabilizující skupiny či hnutí (podobně jako židé a proselitě, seskupující se kolem synagog ve všech větších nebo významnějších městech Středomoří), byly zejména náboženské, protože se soustřeďovaly především na jejich údajný ateismus, možná přesněji na jejich neochotu být loajální vůči v té době již vlastně zbožštěnému státu, vůči římské říši.

Alternativa k politickému vývoji světa

Bylo to svým způsobem správné rozpoznání: křesťanství přinášelo pozoruhodnou, ale povážlivou alternativu k politickým trendům a politickému vývoji tehdejšího „světa“: odmítalo všechny božské instance, které byl Řím ochoten uznat (a skutečně také uznával právě svou instituci Pantheonu), ovšem za předpokladu respektu k nejvyšší autoritě, totiž státu = římské říši, a proklamovalo jinou říši, která není „z tohoto světa“, ale je každé pozemské autoritě nadřazena. Tato jiná říše není zá-světná, nýbrž spíše naopak „před-světná“, neboť přichází a proniká svým působením do světa, který se sice jedinému pravému Bohu-Stvořiteli odcizil, ale musí být znovu proměněn podle původních a ničím jiným nenahraditelných a nezastupitelných božských záměrů. Tato proměna již nastala a pokračuje uprostřed všeho dění, které na to třeba vůbec nevypadá. Ježíšovo dobré poselství je svou podstatou vyhlášením přicházejícího království zcela nového typu, neboť jeho prosazování nespočívá v dobyteltství ani v organizační správní reformě, ani v zavádění nových zákonů a nových politických struktur, ale v obratu, jímž musí projít každý jednotlivec ve svém nitru.

Tím byly vlastně veškeré vnější politické a společenské pořádky (včetně morálky!) ne sice popřeny, ale určitě relativizovány, a relativizovány tak byly i všechny tehdy běžné závazky, kladené na člověka, mezi nimi – jistě na prvním místě, jak to bylo ze strany Říma hodnoceno – i závazky občana obrovské říše (jež byla nápodobou, ale zejména úspěšným vylepšením a zefektivněním pozoruhodného makedonského projektu, jehož dynamika prakticky skončila Alexandrovou smrtí).

Přicházející nová říše s novým typem vlády neměla být v žádném případě konkurentem světských království, ba ani největší říše tehdy přítomné současnosti (a ovšem tím méně minulosti, tedy žádným „návratem“ v běžném smyslu): šlo o vládu boží (ovšem jediného

pravého Boha-Stvořitele všech, ať ho uznávají, nebo ne), o vládu nebes, tedy vládu spravedlnosti, která přichází z nebes na zem a setkává se souhlasně se vším, co je v lidských činech a myšlenkách pravého, protože postaveného na spolehnutí ne na věci dané („jsoucí“), ani na ty nemocnější, ale na to jediné spolehlivé, co teprve přichází a co tu je přítomno jen v prvních projevech. Této nové vládě se mají a vposledu musí podříditi všechny vlády pozemské: všechny jejich cíle, záměry a dokonce i mocenské prostředky mají a musí být odvozovány z oné vlády přicházející a vůbec nezaložené na prostředcích světského panování, na moci, síle a násilí“ všechny musí být touto jedinou nejvyšší vládou spravedlnosti měřeny a – v případě, že s ní jsou v rozporu – upravovány, opravovány a proměňovány.

Integrující moc uprostřed chaosu

To všechno muselo nutně vést ke konfliktům a zdánlivě nepřekonatelnému napětí mezi již pozoruhodně a novátorsky se organizujícími křesťany (stále víc se inspirujícími Platonovou politickou vizí) a římským státem (končící republikou a začínajícím císařstvím). Křesťanství se nešířilo jen z Palestiny přes židovská společenství do Středomoří (a později i dál), ale začalo také prorůstat z původně nejnižších římských vrstev do vrstev středních a posléze i nejvyšších, až došlo k zlomu, že se nejprve dočasně a pak definitivně stalo oficiálním římským „náboženstvím“. Tak jako byli zprvu pronásledováni křesťané, byli později pronásledováni nekřesťané.

Symbióza křesťanství, které se silně pořečtilo a pořímštilo, se státním organismem obrovské říše měla celou řadu následků, z nichž některé je možno hodnotit jako pozitivní z hlediska evropského vývoje, ale většinu i z těchto „pozitivních“ lze právem hodnotit jako deformaci, narušení a přímo degradaci původního Ježíšova poselství. Pro vývoj samého křesťanství nabyly takové deformace fatální podoby zejména poté, co se v důsledku pádu Říma a rozpadu impéria právě církevní organizace stala integrující mocí uprostřed chaotické a devastované „křesťanské“ části Evropy. Byla to druhá obrovská dějinná výzva, na kterou křesťané museli odpovědět, a to jak ideově a duchovně, tak mocensko-politicky. Zesílily misie na jedné straně, ale musel být také znovu zaveden pořádek, a to tvrdou rukou. Tak jako se křesťanům stal Platon ideovou oporou v myšlenkové a speciálně teologické orientaci, tak se v nové situaci stal jejich oporou Aristoteles (jako filozof již zapomenutý a připomínaný jen jako vědec), jehož filozofické spisy se zprvu překládaly do latiny z arabských textů, doprovázených hojnými komentáři (řecké originály musely být později teprve objeveny). Recepte zprvu většinou, ale zejména hierarchií silně odmítaného Aristotela vyvrcholila posléze v dílech Albertových a Tomášových. To by však bylo rozhodně nestačilo pro zavedení nových politických pořádků. A zde opět sehrál světodějnou úlohu zejména Karel Veliký, inspirovaný římskou říší minulosti, která však měla být v jiné podobě obnovena. Politická integrita však nemohla být založena jen mocensky. Historicky nemůže být pochyb o tom, že právě v záležitosti integrity západní Evropy sehrála stěžejní roli právě církev. Odtud také její dlouhotrvající nárok na supremacii: panovníci ještě dlouho přijímali své koruny z rukou papežů.

Emancipace světských vlád

Dříve nebo později však muselo dojít k postupně stále silnější politické emancipaci světských vlád ze středověké dominance vlády „duchovní“. Stále jasněji se ukazovalo, že konstantinovská církev není schopna zvládnout dynamický proces restrukturalizace evropských společností. Církev to ve svých hierarchických složkách dlouho nechápala a k svému soustředění na záležitosti duchovní musela být v dlouhých konfliktech nejednou i mocensky donucena. Snad je namístě zmínit, že tu nejde jen o církev katolickou, ale stejně

tak o některé církve protestantské, zejména luterské, které sice nikdy nedosáhly takové politické moci jako katolická církev ve středověku, ale o to více usilovaly o konformitu a úzké spojení se státní mocí. (Také kalvínský pokus o pozemskou teokracii musel ztroskotat.) Výsledkem je však dnešní – a nejspíš i budoucí – skutečnost rozdělení obou „mocí“, kdy stát se přestává vměšovat do záležitostí církví a kdy církve přestávají usilovat o politickou dominanci. Dnes už opravdu jen staromilci a nepoučitelní tradicionalisté chovají zamilovanou představu o tom, že církev dosáhne znovu svých bývalých politických privilegií (tam, kde je kdysi měla). A stejně tak jen stejně nepoučitelní politici (pseudoosvícenští) autoritáři hodlají využít všech možností, aby církve a vůbec křesťanství zcela vytěsnili z veřejného života (bohužel chování křesťanů jim v tom příliš často vysloveně nahrává).

Co je to nevměšování se do politiky

Vzniká otázka, co to vlastně znamená, že křesťané a církve se mají soustředit na své duchovní poslání a nevměšovat se do politiky, jak to někdy bývá formulováno. Křesťané jsou totiž zároveň občany, a k občanským povinnostem náleží politická angažovanost. Křesťan se nemůže chovat a nemůže ani myslit schizoidně, žít takříkajíc ve dvou světech, aniž by se svým životem a myšlením pokusil o jejich propojování a vposledu sjednocení. K podstatě křesťanství náleží právě naopak zrušení rozpolcenosti člověka, jeho života i světa. Proto některé politické programy nemůže křesťan přijmout za své, některé může podporovat, jiné tolerovat, proti jiným se musí aktivně stavět. Stranit se politiky a veřejného života nepochybně znamená stejně tak opuštění Ježíšova poselství jako usilování o politickou moc. Křesťané se nikdy nesmějí dát zavřít do nějakých ghett ani se uchýlovat do nějakých „Kunvaldů“, kde si spolu se svými ideově blízkými budou „dýchat na dušičku“. Veřejné, tedy politické působení je od křesťanství neoddelitelné a neodmyslitelné. Otázkou však je, zda je možná nějaká „křesťanská politika“. Po mém soudu to není možné ze stejného důvodu, z jakého není možná křesťanská věda, křesťanská filosofie (tady určitě narazím, ale právě já to musím říci) nebo křesťanská hudba (a umění vůbec – to už bude jistě chápáno jako provokace).

Co vlastně dělá naše křesťanství skutečným, pravým křesťanstvím? Po mém soudu jde o dobrou vůli žít v co největším souhlasu s požadavky a výzvami samotného Ježíše, a to podle nejlepšího svědomí každého jednotlivce (ovšem náležitě poučeného). Politické hnutí nebo strana, které by normy třeba horského kázání vzaly za základ své politiky, by se na politické scéně musely rychle znemožnit. Politicky uplatňované křesťanství je možné jen v podobě kompromisů, a to nikoli pouze na úkor zásad křesťanských, ale také na úkor zásad mocenskopolitických.

Politice, která někdy nedbá technických, „praktických“ (pragmatických) zřetelů a vědomě se proti nim proviňuje ve jménu norem, které považuje za vyšší a důležitější, než jsou normy technicko-politické, se u nás od dob Masarykovy havlíčkovské čítanky začalo říkat „nepolitická politika“. K nepolitické politice náleží zejména připravenost na abstenenci nebo prohru tam, kde být vítězem znamená vinu, provinění proti vyšším, nikoli pouze politickým zásadám a normám. Myslím, že právě Ježíš je vzorem takové na staletí účinné nepolitické politiky, která si uchovává schopnost odstupu od politické „průchodnosti“ tam, kde konformita s většinou se může stát a často stává mravním a duchovním debaklem.

Křesťanství jako historický fenomén se od prvních počátků vyznačuje jistým v mém vidění neblahým rysem, totiž že Ježíšovo učení (tj. evangelium, jak je sám nazýval) bylo překryto a zastíněno učením o Ježíšovi. Zdá se mi, že kulturní, ideová a duchovní budoucnost Evropy bude záležet na ochotě Evropanů, zejména křesťansky orientovaných Evropanů, naslouchat samému Ježíšovi a přestat si jeho obraz (teologicky či filozoficky) konstruovat. Konfesijní

rozdíly (často převáděné do politiky) se vždycky zakládaly na odlišnosti takových konstrukcí a hluchotě těch, kdo na ně spoléhali víc než na přicházející „nové království“.